

Boglösa Bygdegård i vinterskrud

Foto: Eva Emanuelsson 2021

Innehåll

2 Funktionärer

3 Ledare

4 Organisation

5-6 Pandemier IV

7 Profilen, Tony Forsberg

8-9 Sveriges elförsörjning

10 Annonser, KPR

11 Studieprogram vinter/vår 2024

12 Friskvård m.m.

13-14 Aktiviteter vinter/vår 2024

15 Annonser, Skoglunds

16 Bedrägerier XX

17 Bokrecensioner

18 Majs kåseri

19 Trögdstapeten

20 Den gamla bilden

21 Märta's klurigheter

22-23 Boglösa bygdegård

24 Ädelreformen 1992

25 Enköpings reningsverk

26-27 Den svenska julen

28 Rudolf med röda mulen

Redaktions-	Solveig Zander, ansvarig utgivare	070 241 0227	solveig.zander@outlook.com
kommittén	Stig E. Forshult, redaktör	070 531 5388	stigforshult@gmail.com
	Maj Kinnbo, krönikör	073 949 1551	kinnbo.maj@gmail.com
	Carl-Erik Lind, KPR m.m.	070 735 2274	calle.ingrid@gmail.com
	Sven-Olof Johansson, annonser	070 211 5076	johansson85@hotmail.com
	Märta Eriksson, klurigheter	0171 271 83	

Funktionärer	telefon
Bordtennis, Peter Örberg	072 556 2237
Boule, Pia Rosenberg	073 680 4727
Bowling, Anita Lund	072 330 3097
Bridge, Barbro Sandberg	073 681 5523
Friskvård,	<i>vakant</i>
Läkemedelsombud, Lena Jensen	070 330 5532
Medlemsvård, Eva Armholt	070 238 2628
Programkommitté, Anita Nehler	070 660 1757
Redaktör, Stig Forshult	070 531 5388
Resekommitté, A-M Lindström	070 770 6609
Studiekommitté, Pia Rosenberg	073 680 4727
Valberedning, Elisabeth Andersson	072 738 6760
Västanvind, Heidemarie Rosén	070 299 3199
Webbansvarig, Monica Bauer	076 277 6886
Kommunala Pensionärsrådet, KPR	<i>vakant</i>
Enabygdens bankgironummer:	5947-0559
Enabygdens swishnummer:	123 230 8906
Organisationsnummer:	802 447-9597

Avgiften vid månadsmöten, 80 kr, inkluderar underhållning, förtäring och information. Ska betalas av samtliga närvarande.

Vi vill gärna nå er alla med aktuell info. Meddela därför ändrad adress, telefonnummer eller e-postadress, till Monica Bauer på tel. 070 277 6886 eller mejl: krakan25.mb@gmail.com.

Adress, telefon och mail:

SPF Seniorerna Enabygden
Källgatan 1 B, 749 35 Enköping
Enabygden: stigforshult@gmail.com
Webbsidan: krakan25.mb@gmail.com

Enabygdens hemsida:

www.spfseniorerna.se/enabygden

Klicka vidare på "Tidningen Enabygden" och sedan på "Läs tidningen". Tidningen på hemsidan har bättre bildkvalitet än den som sänds per mejl.

STYRELSEN, ordinarie	telefon
Solveig Zander, ordförande	070 241 0227
Pia Rosenberg, vice ordf.	073 680 4727
Irene Lötegård, sekreterare	070 926 6206
Anita Nehler, vice sekr.	070 660 1757
Reine Fredengrener, kassör	070 540 3630
Monica Bauer, medlemsregister	070 277 6886
Eva Armholt, medlemsvård	070 238 2628

Ersättare

Lena Jensen	070 330 5532
John Bergström	070 514 2471

Revisorer

Glen Ärnils	070 532 8479
Monica Sahlén	070 547 6544

mejl

solveig.zander@outlook.com
pia.rosenberg52@gmail.com
irene@lothegard.nu
anita.nehler@hotmail.com
reine@elstop.se
krakan25.mb@gmail.com
eva.armholt@gmail.com

jlina2958@gmail.com
john.lonsaker@gmail.com

glen.arnils@mbox.lidnet.se
monica.sahlen40@gmail.com

Expeditionen på Kryddgården, Källgatan 1 B, är 2023/24 bemannad varje helgfri tisdag kl 11-13, utom vid jul och nyår. På **Walters kaffebar** på Kungsgatan 31 spontanträffas vi de flesta måndagar kl 14-16. Se även kontaktuppgifter till våra funktionärer ovan. Torsdag **29 februari** 2024, **kl 14** håller vi årsmöte i Kompassen. Då ska nya funktionärer väljas. Var beredda!

Solveigs sentenser

Förändringens tid

Har ni tänkt på hur mycket som förändras i vår vardag och i SPF Seniorerna *Enabygden*? I det stora är det oron för hur vår värld förändras med krig och orosmoln. Det trodde vi aldrig skulle upplevas igen. Den digitala kommunikationen, som står oss närmare, blir mer utbyggd och det är svårt att "hänga med" i utvecklingen. Då är det viktigt att vi har SPF med studiecirklar, månadsmöten, körsång, bordtennis, m.m. Det ger igenkänning och trygghet. En sak är säker, vi behöver tänka nytt för att få fortsatt spännande och lockande verksamhet.

En av SPF:s uppgifter är att påverka våra kommunföreträdare för vi har ett skriande behov av nya och fler lokaler. Nya aktiviteter är något vi behöver erbjuda för att vara intressanta och locka fler aktiva medlemmar. SPF *Enabygden*, vår egen tidning, står i begrepp att utvecklas. Innehållet ska bli mer lockande, spännande och efterfrågat.

När det gäller lokalfrågan samverkar vi med PRO, Aktiva Seniorer och SKPF. Vi löser inte lokalfrågan omgående. Det kommer att ta tid. Fyra olika föreningar som ska hitta gemensam nämnare i allt.

Hur ska rummen fördelas, vilka ska ansvara för städning, lokalbokning, kafeteria, ekonomi, tider att öppna och stänga, m.m. m.m. Skam den som ger sig, vi får inte och ska inte ge upp.

Nya aktiviteter beror på vad medlemmarna föreslår. Därtill måste erkännas, vi saknar ledare till våra aktiviteter. En vädjan är att fler hör av sig för jag kan lova det är roligt att vara cirkelledare. Man får lära känna nya medlemmar och inte minst man får nya kunskaper. Tro det eller ej!

Tidningen, SPF *Enabygden*, är något vi alla ser fram emot när den kommer. Den är vår reklamspelare. Vi får den nu mest digitalt. Alla gillar inte det och då kan man hämta papperstidningen vid Expeditionen på Kryddgården. En tidning framställs inte utan digert arbete. Fler artiklar, fler bilder, spännande upplevelser, ett innehåll som alla läser och tycker är bra. Till det behövs medlemmar som bidrar med material, något som kan läggas in i tidningen och som mer eller mindre berör oss alla i SPF. Idag är vi för få skribenter och vi vet att det finns många skrivkunniga i föreningen. Hör av er.

Förändringens tid är en orolig tid. En sak kan jag lova, det kommer att bli bra. Riktigt bra!

Vänligen / Solveig

Redaktörens rader

Detta nummer är det sista av *Enabygden* för i år, vilket också innebär att jag nu har fullgjort hela fem år som redaktör för denna fina tidning, vilket är en stor ära. Jag får visst fortsätta ett tag men samtidigt är det viktigt att få in nytt blod och mer variation i tidningen. Växling vid rodret är i de allra flesta fall positivt. Se Solveigs text ovan.

Styrelsen har tyvärr tvingats minimera det antal tidningar som sänds direkt till varje medlem. De flesta får därför numera *Enabygden* som e-post, cirka en vecka innan papperstidningen trycks. Tidningen kan också hämtas på vår hemsida i något bättre kvalitet. Tryckta papperstidningar finns alltid tillgängliga på Kryddgården och vid möten.

Höst och vinter är här. Vaccinering mot säsonginfluensan och covid har börjat. Nya SARS-varianter drabbar oss. Nu finns även vaccin mot RS-virus för äldre. Detta har tidigare varit för barn, men även äldre kan tydligen bli allvarligt sjuka.

Årsmöte

Årsmötet 2024 äger rum på **torsdag den 29 februari, kl 14 i Kompassen** med val av ny styrelse och andra funktionärer. Det finns flera vakanser som behöver fyllas. Kommittéernas sammansättning sköter styrelsen. Prata med valberedningen:

Elisabeth Andersson	072 738 6760
Sören Sagström	070 671 4804
Trygve Bringhammar	070 287 2933
Monica Sahlén	070 547 6544
Mats Roberg	070 849 3496

Välkomna med egna texter och bilder till *Enabygden*. Skicka in era bidrag med några kommentarer. Se sidan 2. Vi hjälper till med layout. För signerade artiklar svarar alltid artikelförfattaren själv.

Eller kanske du vill bli redaktör. Nuvarande redaktör slutar om ett eller två år. Välkommen att ta över. Presstopp för *Enabygden* nr 1, 2024 är på **fredag den 9 februari 2024 / StigF**

OMRÅDESGRUPPER

Grupp 1, Elisabeth Andersson
Kontakt: tel. 072 738 6760,
e-post: reisandersson@gmail.com.
Jan-Olov Andersson och Sten-Olov
Björbrand ingår också i gruppledningen.
Området omfattar medlemmar boende på
landsbygden utanför Enköpings stad.

Grupp 3, Sonja Norelius
Kontakt: tel. 073 959 4202,
sonjanorelius4@gmail.com.
Fanna (Svampgatorna), Korsängen,
Bergvreten, Husberg, Gånsta, Stenvreten,
Bredsand, Åkersberg.

Grupp 4, Gunnel Sparrings
Kontakt: tel. 070 531 3554,
e-post: sparringsg@gmail.com.
Gunilla Sellin och Marianne Johansson
ingår också i gruppledningen.
Centrala Enköping, Kungsgatan, Östra
Ringgatan, Lilla Vägen, Sandgatan öst,
Tullgatan, Munksundsgatan, Kryddgårds-
gatan, Korsängsgatan och korsande gator.

Grupp 5, Kurt Pettersson
Kontakt: tel. 070 320 4172
e-post: kurt.3702@gmail.com.
Enköping sydväst, Gröngarn, Munk-
sundet, Lillsidan, Västerleden, Galgvreten.

Grupp 6, Pia Rosenberg
Kontakt: tel. 073 680 4727
e-post: pia.rosenberg52@gmail.com.
Romberga, Enöglå, Drottninggatan,
Bangårdsgatan, Linbanegatan, Långgatan
norr, Bergsgatan, Fjärdhundragatan norr,
Lillängsgatan.

Grupp 7, Eva Armholt
Kontakt: tel. 070 238 2628
e-post: eva.armholt@gmail.com
Långgatan södra delen, Fjärdhundra-
gatan söder, Hägnadsvägen, Sandgatan väst,
Torggatan väst, Västra Ringgatan, Lillebergs-
gatan, Kyrkogatan.

Områdesgrupperna ansvarar bl.a. för månads-
mötena. Jobbet blir lättare om fler hjälps åt.

Falska paket och annat att fundera över

Runt *Black Friday* och mot jul är det hög-
säsong för **falska paket**. Då kan du få mejl som
ser ut att komma från PostNord eller Schenker
eller någon annan leverantör. De vill att du ska
betala en avgift för att få hem paket som du **inte**
beställt. Sedan uppmanas du att klicka på en
länk och betala med BankID. **Gör inte det!**
Risken är stor att du får datavirus och att din
identitet stjäls. Normalt betalar man när paketet
hämtas ut om detta alls behövs. **Se upp!**

Ska vi ha en svensk *kanon*, alltså en lista med
böcker, musik m.m. som anses höra till allas
vår allmänbildning. Det vore trevligt, men att
komma överens om innehållet lär bli svårt.

StigF

Ädelreformen

I denna tidning skriver Solveig Gustafsson
initierat om Ädelreformen. Idén var säkert
riktig, men tyvärr har den fortfarande brister
där äldre personer kan tappas bort mellan olika
vårdgivare. Det jobbas visst på detta, men ...

Gillar ni enkäter? Så'na, där du ska svara på
enfaldiga frågor om hur mycket du gillar din
elleverantör m.fl. Sådant tror jag att bara enkät-
konstruktörerna själva tjänar på.

Och andra som skickar helt anonyma kuvert.
De åker direkt i papperskorgen. Den som inte
vågar tala om vem man är, kan knappast ha
något viktigt att komma med.

StigF

Viktiga telefonnummer

SOS alarm	112	Polisen	114 14
Vårdguiden	1177	Hemtjänst	0171 625 425
Kvinnojouren	0171 440 242	Kontaktcenter	0171 625 000, vx
Jourhav. medmänn.	08 702 1680	Färdtjänst	0171 625 920
Äldrelinjen	020 222 233	Taxi Enköping	0171 440 000
Husläkarcentrum	0171 417 300		
Brottsofferjouren	0171 262 06		
Röda Korset, stöd	0771 900 800		
Kvinnofridslinjen	020 505 050		

Om epidemier och pandemier IV

Epidemihistoria, fortsättning

Smittkoppor

Smittkoppor eller *Variola* är en mycket smittsam och fruktad virussjukdom. Den har i ett par tusen år varit ett mänskligt gissel som återkommande plågat oss. Sannolikt avled den egyptiske faraon *Ramses V* av smittkoppor redan år 1157 f.v.t. Till Europa verkar emellertid inte sjukdomen ha kommit förrän tidigast på 500-talet. Därefter har den dragit i åtskilliga vågor över världen. Värst synes Europa och Sverige ha drabbats av smittkoppor under 1700-talet, troligen beroende på folkökningen under ett förhållandevis fredligt sekel. Totalt dog då cirka 60 miljoner människor i smittkoppor varav en kvarts miljon svenskar. Cirka 90 % av dödsfallen drabbade barn men också drottning *Ulrika Eleonora* (Karl XII:s syster) avled i smittkoppor 1741. Dödligheten varierar men har i genomsnitt legat på 20–25 %. De överlevande fick emellertid ofta svåra ärr efter alla kopporna.

Foto av dr. Alan Werner i Leicester 1901. Pojken till vänster har smittkoppor, medan den till höger är vaccinerad

I slutet på 1700-talet uppmärksammade den

engelske läkaren *Edward Jenner* att mjölkerskor som haft den milda sjukdomen *kokoppor* inte blev sjuka i smittkoppor. Han prövade då att ympa extrakt från kokoppor på barn och sedan utsätta dem för smittkoppor. Detta visade sig fungera och barnen förblev friska. Metoden kallades *variolisation* och utvecklades snabbt till en fungerande *vaccinering* (vacca = ko) som kom att drastiskt minska sjukdomen. I Sverige gjordes den första vaccineringen redan 1801 och från 1816 vaccinerades alla barn ända fram till 1976. Trots detta återkom sjukdomen i några vågor, senast 1874 med över 4000 döda samt 1963 med fyra avlidna. I övriga världen har smittkoppor hållit ut längre, men genom ihållande

vaccinering har sjukdomen kunnat begränsas alltmer. År 1980 förklarade till slut Världshälsoorganisationen, WHO, smittkoppor för utrotade. Utrotningen lyckades eftersom smittkoppsviruset bara smittar människor och inte kan ”övervintra” hos någon annan värd, som t.ex. pesten hos olika gnagare.

Virussjukdomar som är närbesläktade med smittkoppor är kokoppor, *vattkoppor* och *apkoppor* (numera *mpox*). Alla är betydligt mildare än smittkoppor. Kokoppor drabbar främst dem som sysslar med djurskötsel och är numera mycket ovanlig. Vattkoppor är en mycket smittsam barnsjukdom som praktiskt taget alla barn genomgår före tonåren. Den är som regel ofarlig, men viruset stannar kvar i kroppen även sedan man blivit frisk, vilket kan ge upphov till *bältros* senare i livet. En skillnad mellan vattkoppor och smittkoppor är att den förra bildar många blåsor på bålen och i ansiktet, medan smittkoppor oftare sitter på armar och ben samt i ansiktet. Vattkoppor läker vanligen utan ärr. Smittkoppsblåsorna kan däremot skapa en kraftig ärrbildning, inte minst i ansiktet. Apkoppor till sist är endemiska i mellersta och västra Afrika, men har nyligen spridits till andra länder och orsakat några dödsfall. Sjukdomen är sålunda inte ofarlig, men man kan skydda sig med hjälp av smittkoppsvaccin, om så skulle behövas.

Kolera

Den sjukdom som under 1800-talet hade störst samhällspåverkan, åtminstone i Sverige, torde varit *kolera* med cirka 37 000 dödsfall. Det är en tarmsjukdom som gör att patienten drabbas av kraftiga, vattniga diarréer som skapar uttorkning av kroppen och död. Kolera orsakas av bakterien *Vibrio cholerae* och är främst vattenburen. Detta upptäcktes av läkaren *John Snow* i London 1854. Han fann att bara hushåll som hämtat vatten från en bestämd pump i staden blev sjuka, men inte andra. Pumpen har bevarats och kan ses på plats och på Internet.

Kolera har sitt ursprung i Indien och är känd sedan 1563, men den spreds inte över världen förrän i början på 1800-talet. Numera är kolera

relativt ovanlig, men det händer att utbrott sker i samband med naturkatastrofer, där det är svårt att förse de drabbade med rent dricksvatten. Detta har i sen tid bl.a. hänt på Haiti och i Bangladesh.

Gammal vattenpump i Eskilstuna stad. Foto: StigF

Sjukdomen kom till Sverige först 1834 och var en direkt följd av inflyttningen till städerna och deras obefintliga avloppssystem. Farsoten återkom därefter i åtskilliga vågor seklet ut. Många samhällen har särskilda kolera-kyrkogårdar från denna tid. Sedan 1834 ligger Enköpings kolera-kyrkogård på Gröngarnsåsen, ganska nära lasarettet, där den är utmärkt med en mindre minnestavla (se bild nedan). Mot slutet av 1800-talet gjordes i de flesta större städer stora investeringar i avloppssystem och vattenverk, varefter sjukdomen i stort sett försvann. Sedan dess har endast enstaka kolerafall uppträtt, främst hos personer som smittats utomlands. Vaccin finns. Enköpings första epidemisjukhus byggdes 1892 främst för kolera. Se bild i *Enabygden* nr 3 samt text i nr 2022-1.

Enköpings kolera-kyrkogård. Foto: StigF 2023

Tuberkulos

Tuberkulos var tidigare en mycket vanlig sjukdom i Sverige ända fram till mitten på 1900-talet. På 1920-talet utvecklades emellertid ett någorlunda verksamt vaccin som kallas Calmette- eller BCG-vaccin. Det gavs till alla

svenska barn fram till mitten av 1970-talet. Numera vaccineras bara riskgrupper, främst från andra länder.

Vaccinet gavs som regel i ena skinkan, där injektionsstället kunde bli ganska kraftigt påverkat. För att kolla om immunitet fanns, antingen efter en asymptomatisk eller så lindrig tuberkulosinfektion att patienten inte märkt av den eller efter en tidigare BCG-vaccinering, testades detta genom injektion i överarmen med ett tuberkelprotein eller genom att smörja in detta på bröstet. Den som var immun fick då en större rodnad på huden efter 2-3 dygn.

Tuberkulos, som orsakas av bakterien *Mycobacterium tuberculosis*, är fortfarande vanlig i världen och orsakar årligen mellan en och två miljoner dödsfall. Den har oftast ett mycket långsamt förlopp och många infekterade blir knappt sjuka, även om sjukdomen kan drabba flera olika organ i kroppen. Den form av tuberkulos, som man vanligen tänker på är *lungssot* som ger upphov till kraftiga och ibland blodiga hostningar. Då skapas luftburna aerosoler som kan smitta personer i närheten, men annars har sjukdomen låg smittsamhet. Förr hänvisades "lungsjuka" till långa vistelser på sanatorier som ofta låg på hög höjd såsom Davos och Storlien men även i Vattholma. Behandlingen botade knappast någon, men den gav de sjuka en något behagligare tillvaro.

Många av oss har sannolikt haft äldre släktingar som drabbats av tuberkulos. Flera minns säkert också den sorgliga visan "I en sal på lasarettet ..." om en lungsjuk flicka. Den är från förra sekelskiftet och torde ha danskt eller norskt ursprung. Texten finns bl.a. på: "https://sv.wikisource.org/wiki/I_en_sal_på_lasarettet". Se även boken "I en sal på lasarettet" av Björn Wiman från 2022.

Numera är tuberkulos i praktiken utrotad i Sverige. Skulle man ändå ha otur att bli sjuk under t.ex. en utlandsvistelse, kan sjukdomen botas helt, men behandlingen är långvarig. Medicinering måste ske under minst ett halvt till ett år.

StigF Fortsättning i *Enabygden* nr 1-2024

Faktaundersökning av professor Göran Friman

Profilen – Tony Forsberg

Kommunrevisionen hör troligen till de mer okända av kommunens verksamheter. Ändå är den mycket viktig, då den är kommunfullmäktiges och därmed medborgarnas organ för att kontrollera att våra politiker håller sig inom lagens ramar och att skattepengarna används så effektivt som möjligt. Samtidigt är detta inga enkla prioriteringar, eftersom synen på vad som är bäst ofta skiljer sig mellan såväl partier som personer. Kommunens budget är på nästan tre och en halv miljard kronor per år, varför det kan bli stora konsekvenser om pengar används felaktigt.

Kommunrevisionen är politiskt sammansatt och har sju ledamöter som inte samtidigt får ha några andra kommunala uppdrag. Ordföranden hämtas alltid från minoriteten. Denne är idag Tony Forsberg (S) som sålunda är något av en doldis bland kommunens förtroendevalda.

Tony Forsberg är från början byggingenjör men numera har han sin vardagliga gärning inom försvarsmakten som HR-generalist vid Ledningsregementet i Enköping. På vägen dit har han även varit yrkeslärare, arbetsförmedlare och facklig förtroendeman inom LO. Det var genom den senare erfarenheten som han 1999 kom in i kommunrevisionen och sedan blivit kvar där. Sedan 2016 har han varit ordförande eller vice ordförande.

På regementet ansvarar Tony för många skilda personalärenden, bl.a. som livs- och karriärhandledare. Frågorna är vanligen engagerande. Samtidigt kan de många gånger vara komplicerade och inbegripa kurativa delar samt kräva såväl tid som kreativitet för att lösa. Tony Forsberg har även vid två halvårslånga tillfällen tjänstgjort i motsvarande funktion utomlands vid svenska bataljoner i Kosovo och Afghanistan, 2008 resp. 2013.

Som kommunrevisor får man en inblick i hela kommunens verksamhet, inte minst som s.k. lekmannarevisor i kommunens bolag m.fl. Att leda kommunrevisionen är

därför en ansvarsfylld sysselsättning. Denna ska ju se till att våra valda politiker gör det de ska och gynnar kommunens invånare utan att favorisera enskilda. Detta innebär att välja ut frågor att gräva djupare i och att vid behov kritisera verksamheten i nämnder och styrelser. Här tas förstås inga politiska hänsyn alls. Kommunrevisionen ska arbeta helt utan partipolitiska vinklingar, vilket är ordförandens sak att hålla ordning på. Detta har enligt min mening Tony gjort på ett alldeles utmärkt sätt under de år som jag har följt hans arbete i revisionen.

Det man normalt förknippar med revision är kontroll av den ekonomiska förvaltningen. Denna görs för Enköpings kommun av ett externt företag, PWC, som går igenom såväl års- som delårsbokslut. Dessutom genomför PWC riktade kontroller av olika verksamheter såsom datasäkerhet, att bisysslor hanteras korrekt eller att omhändertagande enligt LSS sköts som de ska och tillräckligt snabbt. Allt detta görs på kommunrevisionens uppdrag, varför denna måste välja ut vilka kontroller som ska ske under en viss tid.

Förutom sitt arbete som HR-generalist och uppdrag som kommunal revisor är Tony och hans hustru Marie sedan 1981 engagerade i föreningen *Ena bugg och sving*. Se bild nedan. De är mycket duktiga dansare och har vunnit åtskilliga priser vid både nationella och nordiska tävlingar. De är också dansinstruktörer och har under åren såväl lett danskurser som arrangerat danstävlingar m.m.

Text: *StigF*. Bilder: LinkedIn och A. Jagemo

Sveriges elförsörjning III

Idag är det svårt att tänka sig en värld utan elektricitet och ändå var det så, när våra far- och morföräldrar växte upp. Till Sveriges större städer kom el för bara drygt ett hundra år sedan, men på landsbygden dröjde det ofta till efter andra världskriget. Och nu kan vi knappt klara oss utan el. Tänk bara att inte enkelt kunna tända ljuset på kvällen eller att behöva elda i vedspisen för att laga middag.

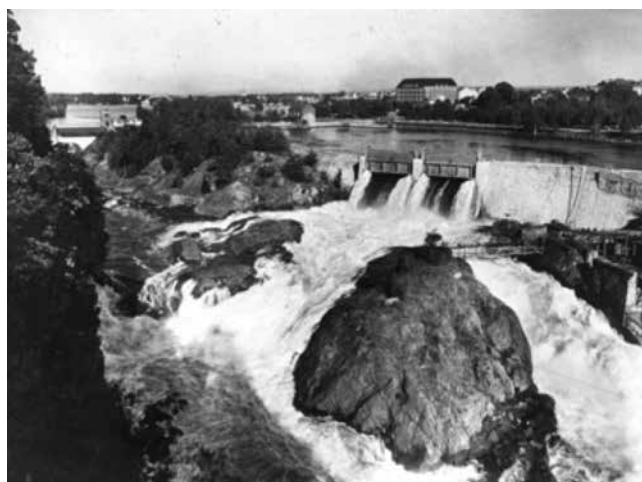
De första kraftverken mot slutet på 1800-talet, såväl kokseldade som vattenkraft, byggdes för att försörja en lokal industri eller en enstaka tätort. De senare var ofta kommunala elverk. I början användes likström och elområdena var små öar i ett annars elfritt samhälle. Så småningom drogs ledningar till andra som ville köpa ström, om producenten hade överskott. I hemmen användes strömmen främst till belysning och under hand även till matlagning.

Porjus kraftverk 1914. Foto: Ludvig Wästhelt

Vid tiden för första världskriget började en storskalig utbyggnad av kraftverk i flera svenska älvar. Då tämjdes vattenfallen i Trollhättan, Älvkarleby och Porjus m.fl. av såväl statliga Vattenfall som ett antal privata företag för att generera el till storstäder och elektrifiering av järnvägen. Fler vattenkraftverk byggdes sedan ända in på 1960-talet. Allt fler kraftledningar drogs för att transportera elenergin långa sträckor. Då fungerar högspänd växelström bäst. Samordning krävdes, men inte förrän 1938 var hela Sverige ihopkopplat i ett gemensamt nät. Detta skedde genom att Vattenfall, numera Svenska Kraftnät fick

ansvar för stamnätet med spänningar över 150 kV, medan lokala aktörer skötte lågspänningsnäten till konsumenterna. Idag är allt standardiserat och vi har alla 400/230 V trefas växelström med frekvensen 50 Hertz. (Några kanske minns att vissa orter hade 25-periodig ström, vilket gjorde att lamporna flimrade en aning.) I väggkontaktarna får vi ut fasspänningen 230 V (förr 220 V), medan spisen och kanske tvättmaskinen ofta kräver huvudspänningen 400 V. Industrier matas normalt med betydligt högre spänning, ofta 4000 V.

Trollhättefallen 1938, Foto: Vattenfall

Ganska tidigt knöts de nordiska elnäten ihop och år 1963 bildades Nordel. Sedan 1996 är elmarknaden helt integrerad genom elbörsen Nordpool. Även till kontinenten finns flera kraftledningar som kan användas i båda riktningar, vilket är mycket värdefullt, eftersom olika länder då kan hjälpa varandra vid elbrist. Detta är sällsynt i Sverige, som är nettoexportör, men små marginaler gör att vi ändå måste importera några gånger varje vinter. Troligen kommer detta behov att öka framgent.

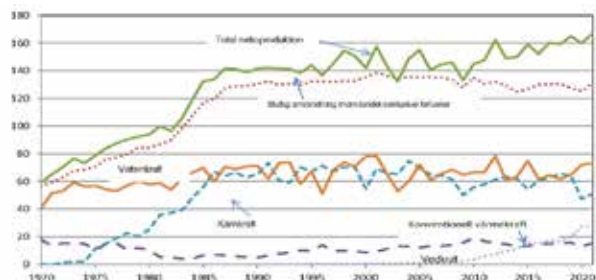
Från de första kraftledningarna 1938 genom hela Sverige har det svenska stamnätet ökat ut till idag ca 150 000 km, främst nord-syd. Kapaciteten öst-väst är betydligt sämre, varför vi inte kan dra full nytta av finska Olkiluoto. Längre användes spänningen 220 kV, men från och med inkopplingen av Harsprånget 1952, höjdes spänningen till 400 kV, vilket idag är svensk standard. Någon ytterligare höjning i Sverige planeras inte, trots att ABB utomlands har byggt anläggningar för både 800 och 1200

kV. På senare tid har det svenska stamnätet vuxit alldeles för långsamt. Det belastas därför inte sällan mycket hårt, varvid marginalerna blir små. Ändå har det brutit ihop vid endast två tillfällen, den 27 december 1983 som berodde på ett ställverksfel i Hamra, Enköping, och den 23 september 2003, då en fränksiljare brann i Horred i Halland. Vid dessa tillfällen mörklades stora delar av Sverige, främst i söder och tåg stannade m.m. Många av oss minns säkert fortfarande vad vi gjorde då.

Vattenkraft är väldigt smidig och elproduktionen kan kontinuerligt styras för att motsvara den varierande belastningen. De tunga generatorerna skapar en tröghet som gör att växelströmmens frekvens hålls praktiskt taget konstant, även vid snabba belastningsändringar. Den stora nackdelen med vattenkraften är dess ekologiska skadeverkningar med torrlagda älvfåror och översvämmade områden. En dämjd sjö uppför sig tvärtom mot en naturlig. Den senare fylls av smältvatten på våren så att isen bryts sönder och släpper från land. Då bildas en växande strandråk som sjöfåglarna behöver för att överleva. En kraftverksdamm har däremot sitt lägsta vattenstånd på våren, vilket innebär att stränderna fylls med sönderbruten is och skapar en för fåglar och andra djur obeboelig strandzon. Turbinerna dödar dessutom ganska mycket fisk. Särskilt ål och annan vandringsfisk drabbas.

Under främst 1970- och 80-talen byggdes kärnkraften ut kraftigt i Sverige, vilket tillsammans med vattenkraften gav oss en både stabil och flexibel elförsörjning. Sedan dess har ingen ny planerbar elkraft byggts förutom att effekten höjts för några vattenkraftverk. Då kan dessa tillfälligt tappa ytterligare vatten och generera mer ström. Istället har sex av tolv kärnreaktorer tagits ur bruk. Som ersättning har under 2000-talet ett stort antal vindkraftverk byggts samt solfångare, varav många mycket små anläggningar. De senare ser man numera på åtskilliga villatak samt bl.a. utmed E18 mellan Enköping och Västerås. Denna park har maxeffekten 1 MW dagtid och genererar ca 1,2 GWh el per år (ca 0,001 % av svenskt behov). Sammanlagt bidrar alla dessa anläggningar årligen med åtskilliga TWh elenergi. Bekymret

är att elproduktionen inte är planerbar, vilket skapar stora problem för elproducenter och nätföretag. De måste klara att anpassa sig (se graf nedan) till de nyckfulla bidragen från vind och sol som t.o.m. kan ge negativa elpriser. Detta innebär både utmaningar och kostnader.

El måste genereras och användas i samma sekund och kan i princip inte lagras annat än indirekt. Under lång tid har Sverige sålunda kunnat lagra energi i form av vatten i dammar på hög nivå. Detta har vidareutvecklats i s.k. pumpkraftverk, där vatten pumpas upp till hög höjd vid elöverskott och tappas ner igen vid elbrist. Sådana kraftverk finns vid Letten och Kymmen i Värmland och vid Juktan i Umeälven. Det senare körs dock inte f.n. I Schweiz byggs nu stora pumpkraftverk mellan alpsjöar.

Ett annat sätt att ta vara på överskottsel är att framställa vätgas genom elektrolys av vatten. Vätgasen kan sedan användas i bränsleceller eller i industrin för att framställa fossilfritt stål.

Slutligen kan man lagra el i batterier. Sådana har funnits i över hundra år och har successivt blivit allt bättre men de är fortfarande stora och tunga. Moderna, laddbara batterier kräver dyra metaller, men ändå har priserna på batterier sjunkit mycket kraftigt på senare tid. I Uppsala ligger ett stort batterilager i Gränby. Dess batterier reagerar blixtnsnabbt om elmatningen skulle brytas och kan därför täcka upp vid tillfälliga belastningstoppar eller korta avbrott i elförsörjningen till Uppsala. De lämpar sig sämre för långtidslagring. Sjukhus och andra kritiska verksamheter har därför sedan länge haft dieselgeneratorer som kan startas vid elavbrott. Batterier är emellertid snabbare och kopplas in nästan omärkligt, varpå generatorerna kan ta över om strömbrottet blir långvarigt. På detta område finns fortfarande mycket att göra.

StigF

Bli inte lurad!

Kom ihåg

- 1 Använd aldrig din säkerhetsdosa eller e-legitimation på uppmaning av någon annan
- 2 Lämna aldrig ut dina koder, lösenord eller kortuppgifter.
- 3 Tänk på att vi aldrig frågar efter personlig information eller dina koder om vi kontaktar dig.

Du kan alltid nå oss på 0171- 853 00

Sparbanken i Enköping

Gynna gärna våra annonsörer som alla ger oss olika rabatter eller andra förmåner.

med
10%
SPF-rabatt!

 ASPLUND'S
blomsterhandel

Tel 0171-303 84

Gäller ej blommogram eller presentkort.

SPF Seniorernas medlemmar har rabatt hos bl.a. Asplund's blomsterhandel, Fabian Flinks brödbod, Skoglunds Optik samt Harriets fotvård och hälsa.

Rapport från Kommunala Pensionärsrådet, KPR

Senaste mötet med KPR hölls den 21 september 2023 och nästa möte blir inte förrän den 4 december.

Nedanstående text är saxad från septembermötet.

* Malin Englund på Samhällsbyggnadsförvaltningen arbetar med kommunens bostadsförsörjningsprogram vari bl.a. trygghetsboenden ingår. Sådana är på gång i Enköpings stad. Bl.a. SPF Seniorerna påpekade att några boenden behövs även i kransorterna.

* På frågan om hur terapiarbetet på omvårdnadsboenden sköts svarade förvaltningen att: Planering av olika aktiviteter sker på varje enskilt boende efter behov. Uppföljning sker kontinuerligt av förvaltningen.

* En plan finns nu att på Björkbackens omvårdnadsboende skapa 20 platser för medicinskt färdigbehandlade patienter samt vid behov köpa ytterligare platser på Villa Idun.

Emellertid saknas fortfarande platser för terminalvård, vilket vore högst önskvärt.

* Kommunen använder sig f.n. inte av hemtjänstindex för att bedöma omsorgens kvalitet utan kollar själv hur hemtjänsten fungerar. Användning av hemtjänstindex kan emellertid bli aktuellt i framtiden.

* Plex kommer att se över hållplatserna för sjukresebussen, eftersom flera hållplatser har dragits in. Detta har ställt till mycket besvär, när information inte nått berörda användare. (Jämför Majs krönika på sidan 18.)

StigF

Kom ihåg att alltid ha **reflexer** på kläderna. Ni syns inte annars och då kan det gå riktigt **illa!** Och snart är det även dags för **skobroddar**.

Studieprogram för SPF Seniorerna *Enabygden* våren 2024

I samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

Information om varje enskild aktivitet finns nedan

För övrig information kontakta Studiekommittén

ANMÄLAN ska ske direkt till varje cirkel/aktivitetsledare per telefon eller mejl enligt nedan

PLATS i cirklarna/aktiviteterna reserveras i den ordning som anmälningarna kommer in

KOSTNAD I de flesta fall 100 kr per termin till bankgiro nr 5947-0559 eller swish 123 230 8906

LOKALER Enligt anvisning vid varje aktivitet, oftast Vuxenskolan eller Kryddgården

Studiecirklar samt hobby- och friskvårdsaktiviteter

MOBILEN I VARDAGEN

Ledare Gunnar Tallnäs
 Kontakt 076 817 0191, gunnar.tallnas@gmail.com
 Plats Vuxenskolan, Kyrkogatan 18
 Dag måndag, varje vecka, kl 09.30-12.00, 6 ggr
 Start 5 februari

LÄSECIRKEL I

Ledare Gunnel Sparrings
 Kontakt 070 531 3554, sparringsg@gmail.com
 Plats Expeditionen, Kryddgården
 Dag tisdag, udda veckor, kl 13.30-15.45
 Start 30 januari, enstaka platser lediga

FRAMSTÅENDE KVINNOR, forts.

Ledare Berit Bergman
 Telefon 0171 272 53, 070 648 9456
 Plats Vuxenskolan, Kyrkogatan 18
 Dag tisdag, jämna veckor, kl 09.30-12.30
 Start 23 januari

LÄSECIRKEL II

Ledare Irene Wiklund
 Kontakt 070 653 1686, irenewiklund@msn.com
 Plats Vuxenskolan, Kyrkogatan 18
 Dag onsdag, jämna veckor, kl 13.30-15.45
 Start 24 januari

BRIDGE

Ledare Barbro Sandberg och Per Kjellin
 Telefon 072 681 5523 resp. 070 517 7724
 Mail barbro_sandberg@hotmail.com
 Plats Bridgeklubben på Eriksgatan 12
 Dag onsdag, varje vecka, kl 9.00-12.00
 Start 10 januari

BORDTENNIS

Ledare Peter Örberg
 Kontakt 072 556 2237, plusredaktion@gmail.com
 Rum Kryddgården och Idrottshuset
 Dag tisdag o. fredag, resp. måndag o. torsdag
 Tid 08.00-09.30 resp. 16.15-17.45
 Start kom när det passar, men ring först

KORTSPEL

Ledare Zsuzsanna Ström
 Kontakt 076 255 8419, zsuzsanna.strom@gmail.com
 Plats Kryddgården, Källgatan 1 B, rum 2
 Dag tisdag, varje vecka, kl 9.30-12.30
 Start 9 januari

BOWLING

Ledare Anita Lund
 Kontakt 072 330 3097, lundanita44@gmail.com
 Plats Bowlinghallen, Idrottshuset
 Dag måndag, varje vecka, kl 14.00-15.00
 Start 8 januari

SCHACK

Ledare Berth Johansson, PRO
 Kontakt 070 222 6399, berth.johansson@gmail.com
 Plats Ljunggården
 Dag måndag, varje vecka, kl 10.00-12.30
 Start kom när det passar, men ring först

KÖRSÅNG med VÄSTANVIND

Kontakt Heidemarie Rosén
 Kontakt 070 299 3199, heidimarie.rosen@gmail.com
 Plats Västerledskyrkan
 Dag måndag, normalt varje vecka, kl 13.30-15.30
 Start 15 januari

SAMTAL, KOST OCH RÖRELSE

Ledare Lena Jensen
Kontakt 070 330 5532, jlenna2958@gmail.com
Ämne Samtal om kost och rörelse för äldre
Plats Konsthallen, Gamla tingshuset, Tullgatan 18
Dag torsdag, kl 11.00-12, 6 ggr
Start 1 februari

LYSSNA PÅ LJUDBÖCKER

Ledare Sonja Norelius
Kontakt 073 959 4202, sonjanorelius4@gmail.com
Plats Expeditionen, Kryddgården
Dag måndag, var tredje vecka, kl 10.00-12
Start 5 februari

SKAPARCAFÉ

för alla som vill arbeta med händerna.
Ledare Elisabeth Andersson, Marianne Karlsson
Kontakt 072 738 6760, reisandersson@gmail.com
Plats: Vuxenskolan, Kyrkogatan 18
Tid: onsdag, udda veckor, kl 13.15-15.30
Start: 31 januari

Studiekommittén

Pia Rosenberg, *sammankallande*
Tel. 073 680 4727
Mejl: pia.rosenberg52@gmail.com
Håkan Palm
Tel. 070 883 0842 Mejl: hakan.palm@teleseum.se
Reine Fredengrener
Tel. 070 540 3630 Mejl: reine@elstop.se

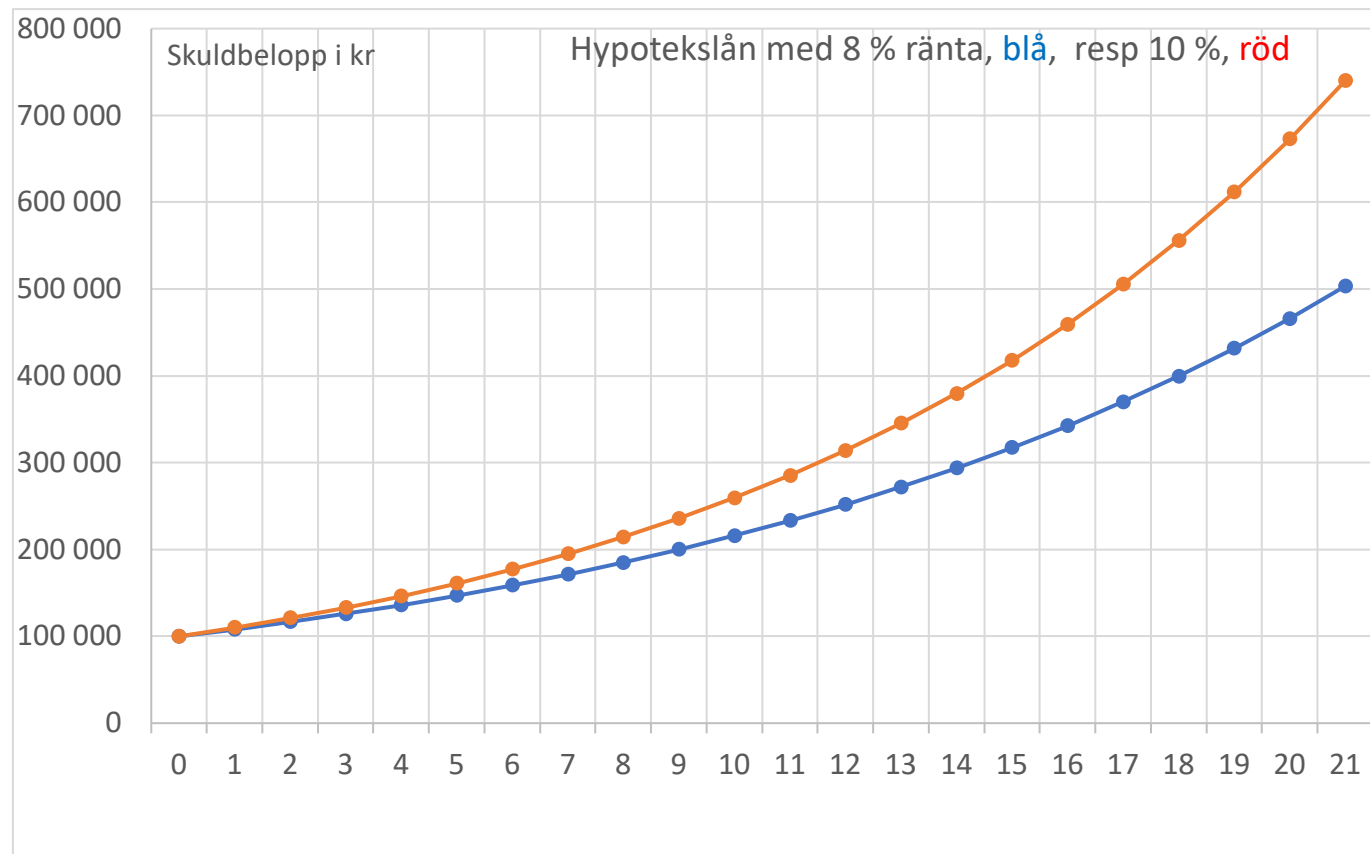

Hypotekslån, 60-pluslån m.fl.

Inflationen gör det svårt att få pengarna att räcka. Många har emellertid lågt belånade hus eller bostadsrätter som kan frigöra kapital. Då är det **alltid** bäst att ta ett vanligt **banklån** – om banken ställer upp, även om räntan kan hamna på ca 5 %. Det blir 5000 kr per år om man lånar 100 000 kr. Istället kan det vara frestande att ta ett s.k. hypotekslån, där man slipper att löpande betala ränta och amortering förrän lånet löses.

Sådana lån har emellertid en ränta om f.n. **över 8 %**, vilket blir dyrt, särskilt som gamla lån måste lösas och då också får kraftigt höjd ränta. Graferna nedan visar hur skulden för ett lån på totalt 100 000 kr successivt växer med 8 resp. 10 % ränta. 8 % ger dubbling på 9 år, 10 % ger dubbling på 7 år och en halv miljon efter 21 år. Hypotekslån har sina fördelar och är inte bedrägliga, men de är **extremt dyra**.

StigF

OBS! Anmälan per telefon, sms eller mejl krävs till de flesta aktiviteter, helst **en vecka** i förväg. Anmäl till Programkommittén: Anita Nehler, tel. 070 660 1757, mejl: anita.nehler@hotmail.com, Solveig Zander, tel. 070 241 0227, mejl: solveig.zander@outlook.com och Håkan Pilqvist, tel. 070 526 8777, mejl: hpilqvist@gmail.com.

Det går att betala i förväg med swish nr 123 230 8906 eller till bankgiro 5947-0559. Kom ihåg att skriva meddelande om vad du betalar för. Betalning kan också ske kontant eller med swish på plats.

Trubadurafton med Quiz Rugbylokalen
Fredag 24 november, kl 15.00-17.30
Far och dotter **Stefan och Klara Lindeborg** uppträder. *Sång, gitarr, munspel och lite allsång.*
Anmälan enligt ovan. Pris: **170 kr** inkl. förtäring, alkoholfri dryck, kaffe och kaka.
Medtag egen övrig dryck!

Berättarcafé på Wallinska Wallinska gården
Onsdag 6 december, kl 14.00
Lokalhistoriker **Bernt Lundh** berättar om *Gamla julseder och traditioner.*
Anmälan enligt ovan.
Pris: **100 kr**, inkl. stort julfika.

Månadsmöte december Kryddgården
Fredag 8 december, kl 14.00
Västeråskören **Rudbeckii Sångare** sjunger *julsånger.*
Anmälan enligt ovan. Pris: **80 kr**, inkl. fika.
Grupp 6 tjänstgör, grupp 7 träffas en timme innan.

Månadsmöte januari Odd Fellows lokal
Fredag 12 januari 2024, kl 14.00 med **Lena Jensen**
Mötet har två teman: 1) *Koll på läkemedel* och 2) Information om studiecirkeln: *Samtal, kost och rörelse – att förebygga ofrivillig ensamhet.*
Anmälan enligt ovan! Pris: **110 kr**, inkl. fika.
OBS! Gratis parkering inne på gården.
Grupp 7 tjänstgör, grupp 1 träffas en timme innan.

Berättarcafé på Wallinska Wallinska
Onsdag 17 januari, kl 14.00
Ann Hagéus berättar och visar bilder från *Ungdoms- och kvinnoprojekt i Rwanda.*
Anmälan enligt ovan! Pris: **80 kr**, inkl. fika.

Månadsmöte februari Kryddgården
Fredag 9 februari, kl 14.00
KnivstaSune Bohlin sjunger och spelar *Bellman/Taube/Boye/Ferlin-låtar.*
Anmälan enligt ovan! Pris: **110 kr**, inkl. fika.
Grupp 1 tjänstgör, grupp 3 träffas en timme innan.

Besök på Bahcomuséet Kvartersgatan 2
Måndag 12 februari, kl 10.00
Samåkning från Coop Park (vid macken), **kl 9.30.**
Anmälan till Håkan Pilqvist, se ovan!
Inträde: **50 kr**, betalas på plats.

Trubadurafton med Quiz Odd Fellows lokal
Fredag 16 februari, kl 15.00
Silén/Llull, Magnus Silén och Lennart Llull uppträder.
Anmälan enligt ovan! Pris: **200 kr**, inkl. förtäring, alkoholfri dryck, kaffe och kaka.
Medtag egen övrig dryck!
OBS! Gratis parkering inne på gården!

Berättarcafé på Wallinska Wallinska
Onsdag 21 februari kl 14.00
Dan Larsson kåserar om sitt författarskap.
Se även sidan 17.
Anmälan enligt ovan! Pris: **80 kr**, inkl. fika.

Årsmöte Kompassen
Torsdag 29 februari, kl 14.00
Årsmötesförhandlingar och **Underhållning** av **SPF-kören Västanvind** under ledning av **Lena Westberg.** Därefter kaffe och semla.
Anmälan enligt ovan! Ingen avgift.
Grupp 3 tjänstgör, grupp 4 träffas en timme innan.

Berättarcafé på Wallinska Wallinska
Onsdag 13 mars kl 14.00
En pensionär till fjälls! Kan det gå för sig?
Stig Forshult berättar och visar fjällbilder.
Anmälan enligt ovan! Pris: **80 kr**, inkl. fika.

Månadsmöte mars Västerledskyrkan
Fredag 15 mars kl 14.00
Våra pensioner. **Anna Eriksson**, SPF Seniorernas pensionsexpert informerar.
Anmälan enligt ovan! Pris: **110 kr**, inkl. fika.
Grupp 4 tjänstgör, grupp 5 träffas en timme innan.

Trubadurafton med Quiz Odd Fellows lokal
Fredag 22 mars kl 15.00
Trubadur **Inge Rydstedt** sjunger och spelar.
Anmälan enligt ovan! Pris: **200 kr**, inkl. förtäring,
alkoholfri dryck, kaffe och kaka.
Medtag egen övrig dryck!
OBS! Gratis parkering inne på gården!

Månadsmöte april Kryddgården
Fredag 12 april kl 14.00
Program ej klart
Anmälan enligt ovan! Pris: **110 kr**, inkl. fika.
Grupp 4 tjänstgör, grupp 5 träffas 1 timme innan.

Resekommitténs vinter-och vårprogram 2024

Torsdag den 30 november, kl 18 äter vi
Julbord tillsammans på *Krydda & Salt* i
Enköping.
Pris: 495 kr Anmälningar mottas.

Lördag den 10 december åker vi på
Julkonsert i *Uppsala domkyrka* samt dricker
kaffe i *Katedralcaféet* före föreställningen
som börjar kl 17.00.
Gemensam bussresa från Gustav Adolfs plan
med avgång: **kl 14.45**
Pris: 430 kr Anmälningar mottas.

Onsdag den 24 januari 2024, kl 12
Lunch och vinprovning på *Hässlövärds hus*.
Gemensam bussresa från Gustav Adolfs plan
med avgång: **kl 11.00**. Handikappvänligt
Pris: 755 kr Anmälningar mottas.

Onsdag den 28 februari, kl 12
Lunch efter eget val på *Salnecke slottscafé*
Därefter till *Örsundsbro Outlet* för shopping
Samling vid COOP **kl 11.00** för samåkning i
bilar till Örsundsbro. Anmälningar mottas.

Söndag den 24 mars, kl 15.00
Teaterbesök i Västerås för att se
Kejsarn av Portugallien
Gemensam bussresa från Gustav Adolfs plan
med avgång: **kl 13.45**. Hemresa ca kl 18.
Pris: 495 kr, inkl. kaffe, räksmörgås i pausen.
Anmälningar mottas.

Söndag-onsdag, 21-24 april
Abbakonsert i London plus egen tid
Pris: 11 990 kr
Intresseanmälningar mottas.

Noors slott i juletid

24-25 februari, <https://noorsslott.se/>
Två avkopplande dagar på *Noors slott*.
Tillgång till *relax med bastu och pool*.
Kaffe och kaka vid ankomst, tre rätters middag
på kvällen, övernattnings, frukostbuffé.
Pris: 2300 kr. Intresseanmälan mottas.

Boka alla resor hos:
ammili48@gmail.com
Vid svårigheter: Ring Anne-Marie.
Se nedan.

Gemensamma bussresor avgår
alltid från **Gustav Adolfs plan** om
inget annat anges.

Har ni frågor eller förslag på
framtida resor så kontakta
Resekommittén. Denna består av:
Anne-Marie Lindström,
tel. 070 770 6609, mejl:
ammili48@gmail.com

Bo Wannberg,
tel. 070 343 3783, mejl:
wannberg49@gmail.com

Eva Johansson,
tel. 070 254 4542, mejl:
mollyollefindus@gmail.com

Sveriges närmaste optiker!

Synundersökning | Drop-in tider
Glasögon | Kontaktlinser

SKOGLUNDS

Optik

ETABL. 1956

Källgatan 17 | Enköping | 0171-338 15 | info@skoglundsoptik.se | www.skoglundsoptik.se

Paketnummer: 90365867341DK

Hej,
Postnord kommer att informera dig om att din försändelse fortfarande väntar på instruktioner från dig. Den kommer att levereras när avgifterna är betalda.

- Avgifter som ska betalas: 49,99 Kr
- Paketnummer: 90365867341DK
- Datum: 2023-06-05

SKICKA MITT PAKET *Klicka inte här!*

På grund av den enorma mängden paket, förvänta dig 1-2 dagars försening

Tack

Postnord Fakturateam

*Fler varianter förekommer från andra leverantörer som DHL, Schenker m.fl. Kolla särskilt runt Black Friday och vid jul och betala **aldrig!***

Mr Pascal Yembiline

Hi friend I am a banker in ADB BANK. I want to transfer an abandoned \$18.5 Million to your Bank account. 50/percent will be your share. No risk involved but keep it as secret. Contact me for more details. **Varning!**

I am requesting for your urgent assistance to collaborate with you to move the balance sum of \$18.5 Million US Dollars and 950kg of gold bars, this is a very genuine business that need full concentration, corporation and transparency between the both of us and its %100 free from any risk. I agreed to share the funds and gold bars with you in ratio of %50 %50.

Before we start, i want you to assure me of the following;

- 1) That you have an account that will contain this money US\$18.5M.
- 2) That you will guarantee me of the safety of this fund when it is transfer to your account.
- 3) That you will work with me with all sincerity and honesty. etc.

Thank you and God bless.

Regards,

Yours

Mr Pascal Yembiline

Varianter finns om okända döda släktingars bortglömda bankkonton, fantastiska investeringar etc.

European Investment bank

Observera: Fondens förmånstagare,

Vi har fått tillstånd av Europeiska investeringsbanken från London och IMF att undersöka orsaken till den onödiga försening av medel som godkänts enligt lag. Under vår undersökning upptäckte vi att din betalning försenades av korrupta banktjänstemän som försökte överföra dina pengar till sina personliga konton.

För att förhindra denna tvivelaktiga handling har vi kommit överens med Europeiska investeringsbanken i London och Internationella valutafonden (IMF), att vi kan hantera och övervaka denna betalning. Undvik desperata situationer med banker och andra myndigheter i brottmål.

Vi har fått en oåterkallelig betalningsgaranti för din MFD-betalning. Vi informerar dig härmed om att Europeiska investeringsbanken har beslutat att ersätta dig med ett belopp på 1 000 000,00 USD och överföra det till ditt bankkonto via banköverföring via. vänligen kontakta korrespondentbank-sekreteraren, Rose James, via e-post-meddelandet nedan

e-post: rosejames@secretary.net. **Stopp!**
Kontakta banken på Whatsapp: +44 7818980876.
Var noga med att kontakta ovanstående bank.

Jag utgår från ert brådskande samarbete.

Tack

Må den allsmäktige Herren vara med dig.

Du är utvald att få ett donationsavdrag från min avlidne make som finansierar \$5.7.000.000.00 (fem miljoner sju hundra tusen amerikanska dollar) för att hjälpa de fattiga och barnhem genom din uppriktiga hjälp före min död. Jag lider av långvarig cancer i bröstet, från all indikation mina tillstånd verkligen försämras och det är ganska uppenbart att jag inte skulle leva längre enligt min läkare eftersom canceren har kommit till ett mycket dåligt stadium som inget hopp för mig att vara en levande person igen, Allt jag behöver från dig är din uppriktighet att använda dessa medel för att göra detta projekt som jag önskade och Jag behöver din information om vart Min Bank kommer att skicka pengarna, såsom:

Mottagarens namn: _ Adress: _ Telefon, Land: _

Jag väntar på ert svar. **Låt henne vänta!**

Från syster Therese Lunner

Båda breven ovan finns i ett flertal varianter om stora vinster och för "hjälp" med "välgörenhet".

Recension av *De osannolika systrarna Soong*

Av Jung Chang 2020, Anna Gustafsson Chen
Norstedts förlag, ISBN 978-91-1310399-2

Detta är berättelsen om tre döttrar i en mycket förmögen kinesisk affärsfamilj. De föddes runt sekelskiftet 1800/1900 och kom alla att utöva stort inflytande på Kinas politik under 1900-talet och genom två världskrig. De var med i den yppersta maktsfären från den sista kejsarinnan över Chiang Kai-Sheks diktatoriska nationaliststyre till Mao Tse-Tungs kommunisters maktövertagande och Taiwans demokratisering

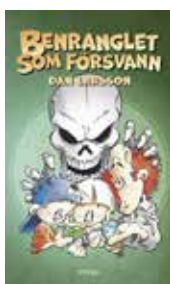
Författaren beskriver de tre systrarnas och deras bröders liv i Kinas absoluta elit. Men än mer är detta en berättelse om Kina som land under 100 dramatiska år. Boken känns ibland väl faktaspäckad med många namn, men författaren är utan tvekan en i ämnet mycket väl insatt person. Den är lättläst och mycket läsvärd.

StigF

Benranglet som försvann

Av Dan Larsson
Storge förlag
ISBN 978-91-8845386-0

Under 2023 har Enköpings egen mycket produktive barnboksförfattare, Dan Larsson, kommit ut med ännu en deckare. Det är hans 39e bok som säkert kommer att tas emot mycket positivt av sina unga läsare.

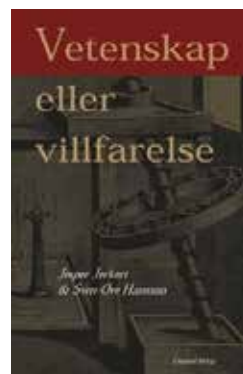

StigF

Recension av *Vetenskap eller villfarelse*

Red. Jesper Jerkert & Sven-Ove Hansson 2005
Leopard förlag, ISBN 978-91-7343085-2

Nyligen fann jag en bok i hyllan som jag köpt och borde ha läst för flera år sedan. Till slut blev det nu ändå gjort. Boken är en antologi med 18 artiklar av 13 författare om olika pseudovetenskapliga fenomen.

Många olika typer av vidskepelse och pseudo-vetenskap tas upp, vilket kan bli något detaljerat och torrt och knappast uppmanar till sträckläsning, även om alla artiklarna är såväl informativa som lärorika.

Det är samtidigt avslöjande hur många av oss som tror på rena falskari. I de flesta fall spelar det kanske inte så stor roll om man tror på horoskop eller tankeläsning. Men vi måste reagera när folk luras att betala dyrt för att komma till himlen eller att köpa värdelösa behandlingar för stora pengar eller t.o.m. skadas.

StigF

Livet skiljer oss åt

Av Håkan Mattsson
Modernista förlag
ISBN 978-91-8063664-3

Detta är Håkan Mattssons andra bok i hans planerade trilogi om Mathias Larssons familj. Den första boken recenserades i *Enabygden* nr 1-2023 och hade ett något ovanligt upplägg för att vara en deckare. Den nya boken har jag ännu inte läst, varför någon i *Enabygden* gärna får ta sig an den.

StigF

Glöm inte att blinka när ni kör **ut ur** en rondell. I höstas blev en äldre man i Enköping bötfälld för att ha missat detta. Stick ut armen genom sidorutan om bilen **saknar** blinkers!

StigF

Majs kåseri

Sjukresebussen

Dags för maken Bengt, 91 snart 92, att kontrollera sin pacemaker på Akademiska sjukhuset i Uppsala. Allt började med att sjukresebussen dit inte fanns på torget. Gå till nya ICA. Dit vi två aldrig orkat ta oss trots rullator.

Sjukresebussen hade redan gått, så han förklarade för chauffören på 804an att han skulle resa gratis.

Det fungerade.

Kl 13.00 skulle hans pacemaker kontrolleras, klar 13.15. När går sjukresebussen tillbaka till Enköping? 15.30 svarar UL. Tid för te och smörgås.

”Sitt Du och vänta för bussen svänger ner och hämtar Dig”. Sagt av personalen.

Tiden går han är trött, han lånar en mobiltelefon av en annan väntare (GLÖMT SIN EGEN) och lyckas meddela hustrun att HAN KOMMER SNART.

Men nej, sjukresebussen kom, svängde ut från sjukhusområdet; inte ner till hans plats.

Ännu ett telefånlån, Ring! UL! Hur ska jag ta mig till Enköping? ”Vi erbjuder Dig taxi till busstorget i Uppsala, där du får ta nästa buss till Enköping”.

Hemma där orolig hustru klättrar på väggarna, tror att han dött. Senast ramlade han från trottoaren i sonens sällskap blev inlagd några da’r. DÄRAV PANIKEN.

Varför hjälpte jag inte honom att komma ihåg mobiltelefonen? Jag skall aldrig mer skrika åt honom när han inte har hörlurarna på sig,

Ringer äldste sonen – också pensionär, delar med mig av oron, inte blir det bättre för att jag sprider oron. STOPP HAN KOMMER.

Jag lyssnar till alla tillkortakommanden. Han borde få rätt till sjukresor, även om de kostar 250:– t.o.r, men det blev avslag från kommunen.

Vi kring 90 kan inte klara alla nymodigheter. Vilken resa det blev för oss båda.

Maj Kinnbo

Bilder från oktoberfesten

fotograferade av Monica Bauer

Hej

♥ ligt tack för den hellyckade oktoberfesten i lördags (14/10). Från första början så varmt välkomnande av de trevliga och vänliga tjejerna som serverade oss. Maten var jättegod och väl avvägd. Och musiken: Toppen! Kunde inte varit bättre. Alla var mer än nöjda.

Får man hoppas på en upprepning nästa år? En gång ingen gång, två ggr tradition. Det var med värme i hjärtat man gick ut i oktobermörkret.

Vänliga hälsningar

Connie o Karl-Erik Lagerberg ♥ 🌻

Utflykt till Södra Trögd

Den 22a augusti 2023 åkte vi på välbesökt och intressant SPF-utflykt till Boglösa kyrka för att se Södra Trögds-tapeten, som är en resa i tid och rum med nål och tråd.

Idén kläcktes av författaren Eva Emanuelsson när Boglösa bygdegårdsförening varit på resa i Värmland, sommaren 2020, och då sett Pilgrimstapeten på Utmarksmuséet. Kontakt togs med församlingsprästen i Boglösa och Veckholm, Erika Cyrillus, även känd som hängiven brodös.

Syftet med projektet skulle vara att skapa gemenskap under Covid-19-pandemin. Resultatet skulle bli en tapet, som speglar händelser, företeelser, byggnader, människor och miljöer i Södra Trögd som består av de sex socknarna: Boglösa, Vallby, Lillkyrka, Kungs Husby, Torsvi och Veckholm. Konstnärlig ledare blev Göran Lacksell, som ritade skisser till tapeten.

Våren 2021 gjordes två utställningar av skisserna för att hitta broderiintresserade ortsbor. Sammanlagt 64 personer har sedan bidragit med broderier i hela bilder eller delar av dem. Tapeten blev klar våren 2023.

Den färdiga tapeten visades för SPF-gruppen uppsatt längs hela mittgången i Boglösa kyrka. Varje socken representerades av flera meter tapet, totalt 40 meter, sydd med ulltråd på linneväv. Förutom att alla kyrkor var uppbroderade, kunde vi se gårdar, affärsbyggnader, soldattorp och bygdegårdar m.m.

Man hade broderat aktiviteter runt bostäderna, som cykel- och motorcykelkörning. Barn som leker, djur i hagar, skörd på åkrarna. Där finns Maria-systrarna i Vallby odlade grönsaker, jordbruksmaskinen Klarbosladden och Stenlyften. Olika djur finns broderade, arbetshästar, en stor älg, vildsvin och granbarkborren.

Besöket uppskattades, vi var imponerade. Gärna fler utställningar i framtiden.

Text: *Solveig Gustafsson*

Foto: *Krister Andersson*

Foto: *Sven Gustafsson*

Den gamla bilden i nr 3

Den gamla bilden i nr 3 av *Enabygden* visade krogen och gästgiveriet *Sista Styvern*. Detta låg på Munksundsgatans högsta punkt, nära klosterruinen åtminstone fram till 1954. Huset monterades då ner och brändes något senare. Bilden är tagen från Kungsgatan upp mot Munksundsgatan. Där finns idag bara en gångväg genom parken. Till höger syns Munksundskällans pumphus.

Även i Stockholm och Göteborg m.fl. orter har funnits krogar med namnet *Sista Styvern*, men någon ytterligare information från Enköping har jag inte hittat.

Namnet kommer sig antagligen av att här fanns sista möjligheten att förlusta sig på väg hem från Enköpings stad och då gick kanske den sista styvern åt.

Ovanstående kände *Birgitta Brolin* till. Det blir sålunda en Trisslott. Grattis!

Sista Styvern och Munksundskällan 1954. Fotograf: Carl Carlsson.

Varning för bedrägeriförsök

Ett vanligt sätt just nu är att bedragaren säger sig vara från ett inkassobolag och ringer dig om en obetald faktura. När du som "kund" förstås inte känner till något om detta, låtsas de "koppla" dig vidare till "Sparbankens säkerhetsavdelning" och du luras att logga in. Drabbas du av detta, **lägg på luren!** Banken ringer ALDRIG upp och ber dig logga in. Vid pågående bedrägeri, ring 08-411 1011 – menyval 2.

Ny bildgåta nr 4-2023

Nedanstående bild är precis 100 år gammal och sålunda tagen år 1923 av J.A. Pettersson. Den visar förstås någon del av Enköpings centrum, men vilken gata är det frågan om och var?

Några ledtrådar kan vara att på husskyltarna till vänster står det "MODE", "B. Roberg & Co KÖTTAFFÄR" respektive "KLÄDER & SKODON".

Till höger lyder skyltarna "ENKÖPINGS CIGARR & TOBAKS-HANDEL", "SKO-AFFÄR" samt "OLLE TERNELL KLÄDESMANUFAKTUR- & KORTVARUAFFÄR".

Längre fram på gatan har många människor samlats under flaggorna som bör vara svenska trots att färgerna blivit omkastade.

Bilden finns i Enköpings museums samlingar.

Svaren vill vi ha in senast på fredag den **12 januari** 2024. Välkomna med era svar till redaktören "stigforshult@gmail.com" eller till brevlådan på Kryddgården: SPF Seniorerna Enabygden, Källgatan 1 B, 74935 Enköping. Märk svaren "*Bildgåtan*".

Tyvärr är huvudentrén fortsatt låst, varför man måste gå in genom restaurangen, kl 11-14, om inte någon vänlig själ öppnar ytterdörren mot Källgatan.

StigF

Märtas klurigheter – svar

Det rätta svaret på de 20 frågorna i Märtas klurigheter i *Enabygden* nr 3 var:

1) Dalälven, 2) Väneren, 3) Torne älv, 4) Storsjön, 5) Svegsjön, 6) Siljan, 7) Närke, 8) Mälaren, 9) Vättern, 10) Lagan, Nissan, Åtran, Viskan, 11) Ronnebyån, 12) Göta älv, 13) Göta kanal, 14) Bråviken, 15) Stora Le, 16) Hjälmaran, 17) Mälaren, 18) Öjaren, 19) Möckeln, 20) Ume eller Skellefte älv, Extra) Svartån

Detta hade några få läsare klurat ut. Bland dem drog redaktionskommittén *Berit Bergman* som vinnare av en lott. Grattis!

Märtas klurigheter nr 4 vintern 2023/24

Alla svar är ett datum, ett år eller århundrade.

1. Vilket datum och år såg tidningen KVÄLLSSTUNDEN dagens ljus?
a) 7 dec 1938, b) 5 feb 1939, c) 3 maj 1942
2. Vilket århundrade uppfördes ULRIKSDALS slott i Solna?
a) 1500-talet, b) 1600-talet, c) 1700-talet
3. Vilket år fick NILS FERLIN trubadurpriset?
a) 1988, b) 1990, c) 1992
4. Vilket år fick bilen VABIS se dagens ljus?
a) 1895, b) 1897, c) 1900
5. Mellan vilka år visades TV-serien REDERIET?
a) 1993-2000, b) 1994-2001, c) 1995-2002
6. Vilket år utgavs boken "En man som heter Ove"?
a) 2009, b) 2011, c) 2012
7. Vilket datum och år föddes Fredrik Arvid Blom, författare till psalmen "Pärleporten"?
a) 9 mars 1866, b) 21 maj 1867, c) 27 sep 1868
8. Vilket år kom första numret av tidningen JULTOMTEN ut?
a) 1885, b) 1888, c) 1891
9. Vilket datum och år föddes Ingemar "boxaren" Johansson?
a) 29 sep 1932, b) 1 aug 1933, c) 3 mars 1934
10. Vilket datum och år avled boxaren I J?
a) 20 sep 2008, b) 30 jan 2009, c) 2 mars 2009

11. Vilket århundrade grundades SKULTUNA MESSINGSBRUK?
a) 1600-talet, b) 1700-talet, c) 1800-talet
12. Tonsättaren HUGO ALFVÉN levde åren
a) 1879-1957, b) 1890-1958, c) 1882-1960
13. Vilket år blev BLÅKLOCKAN Dalarnas landskapsblomma?
a) 1909, b) 1910, c) 1911
14. De första svenska kexen provbakades den 13 december, men vilket år?
a) 1887, b) 1888, c) 1889
15. Vilket datum och år föddes humoristen Sten-Åke Carlsson (Cederhök)?
a) 30 jan 1913, b) 22 feb 1913, c) 28 mars 1913
16. Vilket år grundades REIJMYRE glasbruk?
a) 1798, b) 1805, c) 1810
17. Vilket datum och år föddes konstnären PABLO PICASSO?
a) 15 okt 1881, b) 1 nov 1881, c) 12 dec 1881
18. Vilket år marknadsfördes drycken POMMAC för första gången?
a) 1918, b) 1919, c) 1920
19. Vilket år grundades möbelföretaget IKEA?
a) 1939, b) 1941, c) 1943
20. Vilket år grundades Svenska lottakåren?
a) 1924, b) 1925, c) 1926

Lycka till önskar

Kluriga Märta

Svaren vill vi ha in senast på fredag den **12 januari** 2024.

Välkomna med era lösningar till redaktören "stigforshult@gmail.com" eller till brevlådan på Kryddgården: SPF Seniorerna Enabygden, Källgatan 1 B, 74935 Enköping. Märk svaren med "Klurigheter".

Tyvärr är entrén mot Källgatan låst, varför man måste gå in genom restaurangen, kl 11-14 eller vänta ut någon vänlig själ som öppnar.

Härmed avslutar *Märta Eriksson* sina klurigheter efter nästan 30 år – en fantastisk insats från tidningens första nummer och till nu. Det är sannerligen värt en applåd och en blomma.

Stort tack Märta / StigF

Boglösa bygdegård – en gård för bygdens folk

I hjärtat av Boglösa, i en idyllisk liten skogsbacke med tallar och lingonris, hittar man Boglösa bygdegård.

Boglösa bygdegård är en föreningsägd lokal, en av 13 bygdegårdar i Enköpings kommun, och ingår i Uppsala distrikt av Bygdegårdarnas Riksförbund.

Bygdegården uppfördes av bygdens folk, som också skänkte mark, virke, grus och pengar och bidrog med arbetsinsatser, för att man behövde en samlingslokal, någonstans att träffas för föreningsmöten och fester. Och så är det fortfarande. Många besökare har varit i Boglösa bygdegård på föreläsningar, studiecirklar, föreningsmöten, teaterföreställningar, konserter, valborgsmässobrasor, pubkvällar, auktioner, marknader, danser, läger, bröllop, grillfester och födelsedagsfester. Ungdomsverksamheten har varit stor under perioder, med kurser i matlagning, teater, dans och politik, samt diskon och ungdomsdanser.

Verksamheten har följt trender i samhället. När TVn kom minskade aktiviteterna i intensitet, studiecirklarna avtog, men verksamheten växte snart med nya former av aktiviteter. Under en period hade Södra Trögds kommun ett bibliotek på övervåningen och senare samlades dagbarnvårdarna i trakten i

bygdegården en dag per vecka. Försvaret har flitigt använt vår bygdegård för övningar av olika slag och belägrat skogsbacken med radiomaster och militärfordon. Idag består verksamheten i huvudsak av uthyrning till andra föreningar samt till privatpersoner som bokar lokalen för bröllop och fester. Vi har också nya former av uthyrningar som sy-LAN, Rounddance och Yoguevents. Bygdegårdsföreningens egen verksamhet har de senaste åren bestått av äggsexa med påskbuffé (se bild) och dans på skärtorsdagen, grillfest i juli, hantverksmarknad i november (bild på nästa sida) och söndagsdanser några gånger per år.

Fastigheten sköts av föreningens medlemmar ideellt. En gång per år går man igenom och fixar det som behöver åtgärdas för att huset ska vara i ett bra skick.

Bygdegården består av en stor samlingshall som lätt rymmer 150 personer sittande. En stor scen med högtalaranläggning, filmduk och projektor finns i salen. Ett mindre sammanträdesrum för 12 personer finns också på bottenvåningen, samt ett välutrustat kök med tre spisar, kylskåp, frys och diskmaskin för storkök. Glas och porslin finns för 150 personer. På övervåningen finns ett sammanträdesrum möblerat för 15 - 20 personer.

Boglösa bygdegård invigdes i december 1936. På den tiden kokades kaffe i stora kaffepannor på vedspisen i köket och som toalett fungerade ett utedass. 1961 moderniserades huset med elektriska spisar och vattentoalett inomhus. 1993 var det dags för nästa renovering. Då gjordes entrén tillgänglig för funktionshindrade och en RWC-toalett med dusch installerades. Entréhallen byggdes ut och på golvet lades plattor av älvdalsporfyr, sponsrade av invånare i bygden, som fick sina namn ingraverade på sin respektive platta. Samtidigt

anlades en utedansbana, som sedan använts vid grillfester och sommardanser.

För att driva föreningen och dess verksamhet är vi beroende av att uthyrningen fortsätter. Under Coronapandemin var det kritiskt med ekonomin, då vi hade en hel del fasta kostnader, men nästan inga uthyrningar och inga egna aktiviteter. Bygdegårdarnas Riksförbund kunde då bidra med lite krispengar. Kommunen bidrar löpande med en summa, som är till god hjälp. En liten del av intäkterna utgörs av medlemsavgifter och intäkter vid egna arrangemang. Men den största inkomstkällan är uthyrningen.

Från hantverkarmarknaden

Det händer att vår bygdegårdsförening förväxlas med Boglösa hembygdsförening. En hembygdsförening är en förening som har till syfte att vårda bygdens historia och sprida kunskap om hembygden idag. I Boglösas fall är det hållristningarna från bronsåldern och författaren Jan Fridegård som bodde i Boglösa under några år i sin barndom, som man värnar minnet av och sprider kunskap om. Hembygdsföreningen anordnar också byvandringar för att invånarna ska lära känna sin bygd. En del hembygdsföreningar har en hembygdsgård, som ofta är inredd som ett museum och som inte ska förväxlas med en bygdegård. I Boglösa finns dock ingen hembygdsgård, men hembygdsföreningen har två nybyggda små hus för arkiv och utställningar samt ett litet museum

där man kan hitta fakta om Jan Fridegård. Bygdegårdsföreningarnas syfte är att tillhandahålla en samlingslokal, men de anordnar ibland aktiviteter i sin egen lokal för traktens befolkning. Så skillnaderna kan ibland vara hårfina mellan de båda föreningstyperna och att förväxlingar sker är inte så konstigt.

För att komma till Boglösa bygdegård tar man UL:s buss nr 223 från Enköping eller Skolsta. Bussen stannar utanför bygdegården, sedan bygdegårdsföreningen skrev till UL och bad om en hållplats där. Eller så tar man bilen, det tar 10 minuter från Enköping att ta sig hit.

Närheten till Enköping är på både gott och ont. Vi har lätt att hyra ut bygdegården, men staden och dess utbud konkurrerar till viss del med våra aktiviteter.

Föreningens styrelse består 2023 av ordförande Anne-Mari Sandberg, vice ordförande Andreas Jansson, kassör Örjan Emanuelsson, sekreterare Eva Emanuelsson samt ledamöterna Roy Bäck, Yvonne Reveny Hellström och Per Hammar. Styrelseledamöterna ansvarar en månad i taget för att ta emot bokningar och ha kontakt med hyresgästerna. För städning efter uthyrningsfester anlitas Veteranpoolen.

Vi har lite svårt att rekrytera medlemmar och vi önskar att fler ställer upp vid våra städ- och fixardagar och som styrelseledamöter. Då och då uppstår tanken på att lägga ner verksamheten och sälja fastigheten. Men vi vill gärna att bygdegården ska finnas kvar. Dels av respekt för dem som en gång byggde huset, dels känner vi ett ansvar att tillhandahålla en lokal för föreningar och invånare i trakten. En bygd utan en bygdegård är en torftig bygd. Vi vill ha en levande landsbygd.

Text och foto

Eva Emanuelsson

Styrelseledamot i Boglösa bygdegårdsförening

Enabygden firade i fjol sitt 40-årsjubileum i Boglösa bygdegård.

31 år efter ÄDEL 1992

Så minns jag ÄDEL-reformen

1988 tillsattes en äldre-delegation för att utreda ansvarsfrågan i åldringsvården. Kommunförbundet och Landstingsförbundet förhandlade. 1989 presenterades ett betänkande, och 1990 kom regeringens proposition om äldrevården.

Den 1 januari 1992 skulle kommunerna ha samlat ansvar för "långvarig service, vård och omsorg för äldre och handikappade" exklusive läkarinsatser. Kommunerna fick även betalningsansvar för medicinskt färdigbehandlade på sjukhusen och omsorgen om de utvecklingsstörda.

En ny funktion, den medicinskt ansvariga sjuksköterskan (MAS), skapades. Särskilda boendeformer för service och omvårdnad skulle inrättas. Ansvar för handikapphjälpmedel i öppen hälso- och sjukvård blev också kommunernas. Landstingen förde över 20,3 miljarder kronor till kommunerna.

I Enköping hade Landstingets distriktsköterskor redan 1991 fått ta över sjukvårdsansvaret på ålderdomshemmen från ålderdomshemsföreståndarna. Själv hade jag, som distriktsköterska, sjukvårdsansvaret för Ljunggården. Något personalansvar ingick inte i befattningen; jag fick alltså inte be någon sitta vak hos en person i livets slutskede, vilket kändes mycket bekymmersamt. Det hade jag varit van vid på Långvårdsavdelningen tidigare.

Vi var 18 Landstingsanställda distriktsköterskor i Enköpings kommun 1991. Vi hade hand om barnhälsovården (BVC) och mottagningsverksamhet för vuxna. Nu skulle hälften av oss byta till kommunal anställning. Valet var ganska naturligt för de flesta. De, som tidigare gjort sjukbesök hemma hos pensionärerna, ville gärna fortsätta med det, andra var mer intresserade att fortsätta med barnhälsovården i Landstingets regi. Själv hade jag förutom verksamheten på Ljunggården också ansvaret för rapportering till kvälls- och nattsjuksköterskorna. Jag fick en samordnande funktion och ansvar för jourverksamheten.

Den 1 januari 1992 fanns en lokal till oss på Fjärdhundragatan 45. Det var i stort sett allt. Vi fick skaffa möbler från ett förråd. Vi fick också dela på sjukvårdsmaterial, som fanns på Landstingets distriktsköterskemottagningar, för att sedan kunna beställa material från kommunens leverantör. Nycklar till all personal skulle skaffas, kvälls- och nattpatrullerna var nu också knutna till jourverksamheten. Telefoner skulle inköpas även till alla distriktsköterskor ute på hemmen. Där skulle också expeditioner skapas. Ålderdomshemsföreståndarna hade fortfarande personalansvar och behövde sina expeditioner på de sex ålderdomshemmen. Bilar behövde leasas till alla distriktsköterskor och patruller, som arbetade ute i kommunen.

Allt detta praktiska arbete fick inte störa vår huvuduppgift, nämligen att fortsätta ta hand om de personer som var beroende av vår omvårdnad. Vi klarade det, ingen blev bortglömd.

Långvårdsavdelningarna kom ju också att ingå i kommunens verksamhet och omvandlas till särskilda boenden. Alla sjuksköterskor, som tjänstgjorde där, gick över till den kommunala verksamheten.

När alla långvårdspatienter skulle ha egna rum, blev det bekymmer. Patienterna på långvården hade ju inget annat boende, inga egna möbler och liknande. Många hade inte heller haft egna kläder på flera år. Allt skulle nu införskaffas.

För mig blev det en tuff start under den nya arbetsgivaren, jag fick personalansvar för de olika grupperna i jourverksamheten. Många av de praktiska problemen fick jag hjälp med av den då nyanställda medicinskt ansvariga sjuksköterskan. Min kontakt på lönekontoret lärde mig rutinerna i kommunen.

Senare kom omorganisationer, man skapade enhetschefer i stället för ålderdomshemsföreståndare. Hemtjänsten inordnades i olika grupper under enhetscheferna.

Vi fick räkna ihop tjänstgöringen i Landstinget med anställningen i kommunen. Jag fick min guldklocka innan det var dags att efter 10 år i kommunen bli pensionär.

Solveig Gustafsson

SPF Seniorerna *Enabygden* besöker Enköpings reningsverk 2023-09-06

På onsdag förmiddag den 6 september hade *Håkan Pilqvist* ordnat studiebesök för *Enabygden* på Enköpings reningsverk. Detta ligger granne med värmeverket vid Enköpingsån. Reningsverket är Enköpings största och tar emot avloppsvatten från kommunens tätorter utom Örsundsbro, Fjärdhundra och Grillby, vilka har egna mindre anläggningar. Kapaciteten är emellertid i minsta laget för den växande kommunen och ett nytt reningsverk är på gång. Det kommer att ligga i Vappa nära Rv 55 något söder om Enköpings stad, men ännu är det några år kvar dit.

På Enköpings reningsverk arbetar cirka 15 personer, varav 3 på laboratoriet. Sammanlagt ca 30 medarbetare är anställda inom VA-området. Detta är en del av Enköpings Teknikförvaltning som i sin tur ingår i Samhällsbyggnadsförvaltningen. Denna har sammanlagt ungefär 300 anställda och styrs av Tekniska nämnden.

Reningsverket behandlar normalt 6-8000 m³ avloppsvatten per dygn, vilket motsvarar cirka 250 liter per person i de anslutna tätorterna. Dagvatten ska normalt inte gå till reningsverket utan behandlas i vattenparkerna vid Korsängen och Paddeborg. Det sker dock ett relativt stort inläckage av dagvatten i avloppsnätet, speciellt vid ihållande regn, varvid mängden inkommande vatten kan öka kraftigt. Avloppsvattnet rinner till stor del med självtryck från samhället till reningsverket. Emellertid behövs ändå ett antal mindre pumpstationer längs vägen. Dessa pumpar helt obehandlat avloppsvatten, varför de utsätts för ganska stort slitage. Avloppsvattnet förs slutligen in i reningsverket med hjälp av stora skruvpumpar.

I reningsverket sker först en rent mekanisk rening där fasta föroreningar av många slag stoppas. En del av dessa är ganska besvärliga genom att de fastnar och kan störa reningprocessen, varför de i mesta möjliga mån filtreras bort. Det gäller sådant som dambindor, våtservetter och örontops m.m. Inte heller olja

eller andra kemikalier, inklusive läkemedel vill man ha in i reningsverket. De senare kan allvarligt skada den biologiska reningen och i värsta fall helt slå ut de bakterier som sköter denna process. Det är därför högst olämpligt att tvätta sin bil på gatan eller att slänga gamla läkemedel i toaletten.

I den kemiska reningen tillsätter man järnklorid som sänker pH, varvid många föroreningar fälls ut och kan filtreras bort. Därefter tillsätts en slambildande polymer, varefter även detta slam filtreras bort. Slammet rötas och kan i bästa fall läggas på åkrar. Enköpings slam har tyvärr för hög metallhalt för att passa till detta, varför slammet istället används som fyllnadsmassor, för att bygga bullervallar m.m.

Det sista reningssteget är det biologiska. Här sköts processen av olika bakterier som kräver syre, varför luft blåses in i de biologiska dammarna. Direkt innan det renade vattnet släpps ut i Enköpingsån tillsätts ännu en dos järnklorid, varvid ytterligare föroreningar fälls ut och kan filtreras av. Vattnet är nu i princip av badvattenkvalitet.

Avslutningsvis besökte vi även laboratoriet där löpande analys görs av såväl ingående som utgående vatten från alla kommunens reningsverk samt av Enköpings renvatten. Detta är än så länge helt och hållet baserat på grundvatten som pumpas upp ur brunnar i Enköpingsåsen. Sådana finns inne i staden och vid Vånsjöbro.

Stort tack till vår guide *Micha* för ett mycket intressant studiebesök som tog ca 1 ½ timme.

StigF

Biologisk rening. Foto: *StigF*

Om svenskt julfirande

Julfirandet har en mycket gammal historia och sträcker sig långt in bland förkristna seder och bruk, även om det finns väldigt lite bevarat från denna tid. Enligt Snorre Sturlasson firade våra förfäder midvinterblot i mitten på januari till minne av jätten Ymer, världarnas ursprung. Då drack man jul, vad det nu kunde innebära. Blotet ersattes successivt på 1000- och 1100-talen av den kristna julen i december. Att den hamnade just där beror antagligen på att den äldsta kyrkan år 354 av praktiska skäl övertog tidpunkten för det romerska firandet av *Den obesegrade solens dag* den 25/12. Märkligt nog behöll vi i Norden den förkristna termen jul som inte finns någon annanstans. Den kan ha samband med *Jólnir* som är ett annat namn på Oden. Namnet är belagt redan på 500-talet.

Det moderna svenska julfirandet är däremot relativt ungt och har främst formats under 1800- och 1900-talen. Det är numera även starkt sekulariserat. Åtskilligt kan man emellertid spåra betydligt längre tillbaka, minst till 1600-talet, även om det mesta senare vuxit fram genom att olika seder importerats från omvärlden, ofta Tyskland. Något av detta får man reda på i Viktor Rydbergs ”Sagan om Lille Vigg's äventyr på julafton” från den 23 december 1871. Där färdas Lille Vigg runt med husvännen till olika svenska hem, som firar jul, och till sist till Bergakungens sal. Sagan är sålunda ganska mytologisk, men jul är också den tid då det övernaturliga lär ha högtid.

Den svenske tomten, inte främst jultomten, är en unik figur, där man kan nedteckna ett exakt födelseår, även om många äldre traditioner ligger bakom, såväl svenska som utländska. Viktor Rydberg publicerade den 19 februari 1881 sin dikt *Tomten* i *Ny Illustrerad tidning* med bilder av Jenny Nyström, som även illustrerat Lille Vigg. Teckningarna till *Tomten* skulle för all framtid komma att prägla vår föreställning om hur en riktig tomte ska se ut.

Dikten består av elva åttaradiga strofer med bundet rim ABABCCDD, A och C är manliga medan B och D är kvinnliga. Innehållet är betydligt mer filosofiskt än inledningen.

Den välkända första strofen lyder:

Midvinternattens köld är hård
Stjärnorna gnistra och glimma
Alla sova i enslig gård
djupt under midnattstimma
Månen vandrar sin tysta ban
Snön lyser vit på fur och gran
Snön lyser vit på taken
Endast tomten är vaken

Notera emellertid att Rydbergs ganska djupsinniga dikt inte alls anknyter till julen. Att tomten skulle komma med klappar på julafton är sålunda ett något senare påfund. Tidigare, åtminstone på 1800-talet, var det julbocken som skötte denna syssla. Det kan man bl.a. se i Elsa Beskows barnbok ”Petters och Lottas jul” som gavs ut så sent som 1947. För övrigt är det nästan bara i Sverige och Norden som man festar och plockar fram julklapparna redan på julafton, medan detta i andra länder främst sker på juldagen eller som i Östeuropa vid Trettonhelgen. Det sistnämnda är mer logiskt, eftersom klapparna bl.a. ska påminna om de tre vise människens gåvor och de kom ju inte fram förrän på Trettondedagen.

Tomtebild med julbock av Jenny Nyström

Den svenske tomten har utan tvekan sin förlaga i gårdstomten, även kallad tomtebissen eller vännen, vilket bl.a. Jan-Öjvind Swahn har berättat om i *Den svenska Julboken* från 1993. Orden tomt och tomte har sålunda samma bakgrund. I bestämd form tómten, tòmten, är det bara accenten som skiljer. Gårdstomten var emellertid en helt annan figur än den store och jovialiske tomtegubben i Jenny Nyströms senare framtoning. Några röda kläder var det inte tal om, de kom under hand, utan gårds-

tomten var liten och grå och vanligen klädd i vadmal. Han gjorde för det mesta god nytta på gården om han behandlades väl. Den klassiska belöningen var en skål gröt med smörklick på jultullen. Utan denna muta kunde det gå illa. Fast den heliga Birgitta ansåg allt sådant som hedniskt och skulle avskaffas!

Jenny Nyström, som bara var 24 år gammal 1881, hade sannolikt tagit intryck av den anglosaxiska världens Santa Claus. Detta vidareutvecklades senare av den något yngre åländske konstnären Haddon Sundblom som emigrerade till Chicago och där gjorde karriär genom att måla jultomtar. Bl.a. målade han en jultomte för Coca-Cola vid en annonskampanj 1931. Där förekommer den fryntlige Santa Claus med vitt skägg och med en flaska Coca-Cola i handen. ”Allting går att sälja ...”

Bild från Coca Cola co av Haddon Sundblom 1931

Men varifrån kom då Santa Claus? Ja, en tråd leder långt tillbaka i tiden till staden Myra i Anatolien på 300-talet. Där levde enligt säggen den givmilde biskopen St. Nicholas som skulle haft för vana att ge sina gåvor anonymt.

Staden heter numera Demre och ligger i provinsen Antalya i sydvästra Turkiet, nära Medelhavet. Detta var sålunda under samma tid som kejsar Konstantin år 313 gjorde kristendomen till statsreligion i Romarriket. Detta omfattade då bl.a. hela nuvarande Turkiet. St. Nicholas lär ha avlidit den 6 december år 343. Denna dag blev därför inom först den katolska och senare även den ortodoxa kyrkan St. Nicholas dag, då man för att minnas hans givmildhet skulle utbyta gåvor med varandra.

Vid Reformationen på 1500-talet uppkom emellertid problem. Enligt Luther fick man inte ha ombud vid kontakt med högre makter,

varför alla helgon måste avskaffas. Fast Luther insåg samtidigt att det inte skulle bli populärt att ta bort gåvofesten den 6 december. Därför flyttade han denna dag till den 25 december med Jesusbarnet som gåvoutdelare.

Detta gick ju så där, speciellt i gränsytorna mot de katolska och ortodoxa kyrkorna som förstas inte alls brydde sig om vad Luther tyckte. Därför firas även i nutid St. Nicolas den 6 december på många håll i världen, som i Nederländerna, där Sinterklaas (egentligen Sint Nicolaas) delar ut presenter till barn denna dag. Även i delar av Belgien, Frankrike, Tyskland, Polen och Ukraina har traditionen bevarats. T.o.m. i Sverige har Niklas, Niclas och Nicolaus fortfarande namnsdag den 6 dec, medan Nicolina har fått flytta till 19 april.

St. Nicholas, Public domain

Större delen av Nordeuropa, där olika protestantiska och reformerta kyrkor har dominerat och därmed så småningom även i Nordamerika, följde emellertid Luthers påbud och flyttade gåvofesten till den 25 december. Trots helgonförbudet blev St. Nicholas i de flesta fall kvar som gåvoutdelare, men med nya namn som Father Christmas, Père Noël, der Weihnachtsmann eller Jultomten m.fl. Alla bär tydliga likheter med biskopen St. Nicholas, som vanligen avbildas klädd i mitra, lång röd rock och stort vitt skägg. *Se bild ovan.* Sannolikt är det härifrån som Jenny Nyström på något sätt funnit utseendet på dagens jultomte, även om han i Sverige, som nämnts ovan, föregicks av julbocken. Dessutom firas förstas katolska länder fortfarande sina helgon, bl.a. St. Nicholas, ofta förkortat Santa Claus eller inte sällan bara ”Santa”. Många gånger blandas traditionerna ihop, varvid jul har blivit den helg som det mesta samlas kring.

StigF

PP Sverige, Porto betalt

Rudolf med Röda mulen

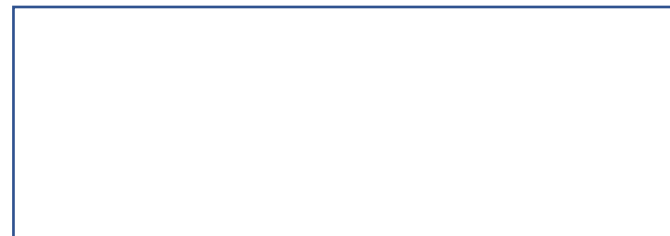
Nu har vi bara ett problem kvar. Varifrån har jultomten fått sina renar? Överallt i världen, där traditionerna med jultomten finns, kör han ju omkring med sin släde fylld med julklappar på julfattningen. Och släden dras av åtta eller ibland fler renar. (Fast i Sverige är de ofta bockar.) Inte finns det väl några renar i Turkiet eller i Nederländerna – åtminstone inte sedan Istiden. Visserligen skänkte Gustav Vasa tio renar till Albert I av Preussen 1553, men de torde inte kunna knytas ihop vare sig med St. Nicholas eller med dagens Father Christmas. När, var och hur skedde då detta?

Under 1700- och 1800-talen emigrerade ett mycket stort antal européer från olika länder till USA. Alla tog med sina traditioner av varierande slag som så småningom blandades. Engelska blev det dominerande språket och då översattes bl.a. flamländska Sinterklaas till Santa Claus, vilket är dokumenterat från *The New York Gazette* 1773, och fler andra följde efter. Successivt publicerades bilder av Santa Claus i röda kläder och med presenter till barnen. Under den i New York mycket kalla och snöiga vintern 1821 sitter Santa Claus för första gången i en släde dragen av en ren i *The Children's Friend*.

Royaltyfri bild från Clipart.com

Visserligen fanns det inga renar i New York, men man visste mycket väl att sådana levde

längre upp i norr. Och därmed var Santa Claus ekipage etablerat med släde och renar och hela konceptet. Detta exporterades nu tillbaka till Europa, varvid både tomte och renar hamnade i Lappland.

Successivt ökade antalet renar till åtta med namnen Dasher, Dancer, Prancer, Vixen, Comet, Cupid, Donder och Blitzen. Det finns även ett tiotal andra namn i olika texter samt förstås den stackars mobbade *Rudolph med röda mulen*. Han anslöt emellertid inte förrän 1939 i en barnsaga av *Robert L. May*. Av denna blev det tio år senare en sång och t.o.m. en film. Texten går att finna på:

<https://www.41051.com/xmaslyrics/rudolph.html>

Den översattes till svenska 1950 av *Eric "kvar i sängen" Sandström*. Se följande länk: <http://www.sanger.se/rudolf-med-roda-mulen/StigF>

Rudolf med röda mulen
Hette en helt vanlig ren
Som blivit kall om mulen
Därav (kom) dess röda sken

Rudolf fick alltid höra
Se han har sitt dimljus på
Att han blev led åt detta
Det är sånt man kan förstå

Men en mörk julaftonskväll
Tomtefar han sa:
Vill du inte Rudolf, säj
Med din mule lysa mej

Alltse'n den
da'n den
renen
Tomtens
egen släde
drar
Rudolf med
röda mulen
Lyser väg för tomtefar

Bild från Free Clipart Library